

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת ניצבים כ"ד אלול תשע"ח,
גליון נושא בענינא דיומא.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי
ופוסקי הדור שליט"א. לעורך לב המעיין, ואין
לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'בחירת הדס מהודר'

פנינים

'טיפים' לשמירת הטרייות!

לתועלת הציבור, נביא בזאת מספר טיפים לשמירת
טריות ארבעת מינים. במהלך ימי החג בפרט כשנוסעים
איתם ממקום למקום, עלולים לאבד את ה'הדר',
ולעיתים נדירות אף להפסל.

אתרוג: אתרוג מומלץ לשמור בקופסא במקום מוצל
וקריר, עטוף בשרוול או ספוג, להגין היטב על האתרוג
שלא יקבל מכה. כל אתרוג ובמיוחד 'אתרוג מים' מומלץ
להחזיקו בתוך שקית ניילון, בכדי שהאתרוג לא יצטמק
וישאר רענן. אתרוג עם פיטם, יטלטל בעדינות שלא יפול
הפיטם.

אתרוג שסגור היטב ב'שקית וואקום' באופן הרמטי,
יכול בעיקרון להתקיים בכשרותו עד חג הסוכות של שנה
הבאה (ורק נהיה צהוב מאוד).

אגד הלולב: הרבה עצות נאמרו לשמירת הטריות;
לעטוף בנייר כסף, לעטוף במגבת רטובה מעט (יותר מידי
לחות, עלול ליצור עיפוש במקום הרטיבות). ובעיקר,
להניח את אגד הלולב הדסים והערבות, במקום קריר
ומוצל, או במקרר (בסוכה תחת השמש הקופחת, עלול
להתייבש ולקמול מהחום).

יש שיטה מומלצת מאוד - מרוקנים בקבוק 'ספרי
חלונות', ממלאים אותו במים טריים, מרססים 10
זילופים קלים של מים לאורך איגוד הלולב ההדסים
והערבות, פעמיים ביום, (בבוקר אחרי הנענועים, ובלילה
לפני השינה), סוגרים היטב ב'שקית וואקום'. כך, אפילו
הערבות נשמרות טריות ורעננות עד 'הושענא רבא'.

הדסים: מומלץ לשמור את ענפי ההדס בקירור. אם
מכניסו את ענפי ההדס לתוך דלי מים חשוב לדעת
שהעלים לא צריכים להיות במים, אדרבה המים גורמים
להם ליפול, רק הקצה התחתון של ענף ההדס בתוך דלי
מים. מומלץ לקטום 'משהו' בקצה התחתון של הענף,
בכדי ש'יבלע' היטב את המים. ❖

ענף עץ עבת

מצוה: כתוב בתורה (פרשת אמור,
ויקרא כג מ) וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם
הָרִאשׁוֹן... וְעֵנַף עֵץ עֶבֶת וְגו'. ופירשו
בגמ' (סוכה דף לב:) שכוונת התורה
להדס שכן ההדס ענפיו מכסים את עצו,
וקלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת. ועוד
שטעם עצו ופריו שוה. ולוקחים שלשה
הדסים, יחד עם הלולב האתרוג והערבה.
הדס צריך להיות 'לכם' כמו באתרוג.
בהדס אין פסול של ערלה וטבל, כמו
בלולב. הדס מורכב, פסול כמו אתרוג, אך
בסתמא לא צריך לחשוש, כי הוא בחזקת
אינו מורכב (משנה ברורה סימן תרמח
ס"ק סה) וכן יש להקפיד שההדס לא
יהיה יבש.

1. ג' עלים בקן אחד

שילוש: בגליון הנוכחי נבאר, איך
לבחור הדס מהודר. רוב פסולי ההדס,
כמו ענבים שגדלו על ענף ההדס, ענפים
קטנים שיוצאים בין העלים, עלים קטנים
שיוצאים בין השורות, וכדומה, שייכים
למגדלים, אך אינם מצויים בשוק ארבעת
המינים, ולכן עיקר המאמץ שחשוב
להשקיע בבדיקת ההדס, שיהיו עליו
משולשים כדין באורך ג' טפחים.

מבואר בגמ' (סוכה דף לב:) ונפסק
בשו"ע (סימן תרמו סעיף ג) שרק עץ
'עבות' כשר, 'עבות' פירושו שענפיו
קלועים כעבותות וחבלים, וקיימי תלתא
תלתא טרפי בקינא. אבל אם אינו 'עבות'
שעלה אחד יותר גבוה או נמוך
מהאחרים, נקרא 'הדס שוטה' ופסול

אפילו בשאר הימים. הרמ"א נדחק ליישב את מנהג המקילים ליטול הדסים שאינם משולשים. למעשה מסיק המשנ"ב (ס"ק טו) שאין להקל אם אינו משולש כדין, והירא לדבר ד' יטרח למצוא עבות כדין, דהיינו ג' עלין בשוה בכל קן וקן.

דעת רש"י (ד"ה תלתא) ש'שילוש' פירושו ששלשת העלים יצאו ביחד, באותו קן ממש מתוך עוקץ אחד. תוס' (ד"ה תלתא) מקילים יותר בהגדרה, שלא צריך שיצאו מעוקץ אחד, אלא מספיק ש'סמוכים ודבוקים זה בזה' ו'שילוש' פירושו ששלשת העלים שבכל קן וקן, יוצאים באותו גובה. להלכה נפסק בשו"ע (סימן תרמו סעיף ג) כדעת התוס'.

הראתי תמונה זו למרנן ורבנן הגאון ר' חיים קנייבסקי שליט"א, והגאון ר' ניסים קרליץ שליט"א, ואמרו לי שהיות ושורשי העלים נפגשים זה עם זה, הרי זה נידון כ"קן משולש" לפי החזו"א. וכן אמר לי הגאון ר' דוד סולוביצ'יק שליט"א שכן דעת אביו הרב מבריסק זצ"ל בשם ר' חיים מבריסק זצ"ל.

עמוד מס 182 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

לשון התוס' (ד"ה תלתא) שצריכים העלים להיות 'סמוכים ודבוקים זה בזה', ולשון הרא"ש 'בעיגול אחד', והריטב"א כתב 'בשורה אחת'. והוסיף הטור שאין אחד נמוך מחבירו.

חוט המקיף: ידוע הגדרת החזו"א זצ"ל, כפי שציטט בשמו הג"ר חיים גריינימן זצ"ל (חידושים וביאורים סוכה סימן ה) שלא מעכב שיצאו כולם כאחד בקו ישר מהענף, שזה נדיר ביותר, ומספיק שנמצאים באותו גובה, אם רק יש 'חוט המקיף' שפוגש את שרשי ג' העלים במקום שהוא בולט מהענף, ואף שבשורש אחד נפגש מלמעלה ובשני באמצעו ובשלישי מלמטה, כשר לכתחילה. ובקהילות יעקב (סוכה ליקוטים) הביא ראיה לדבריו מהירושלמי.

והורו למעשה הג"ר דוד סולובייצ'יק שליט"א בשם הגרי"ז מבריסק זצ"ל בשם הגר"ח מבריסק זצ"ל, והג"ר ניסים קרליץ שליט"א, והג"ר חיים קנייבסקי שליט"א בדעת החזו"א זצ"ל (ארבעת המינים למהדרין עמוד קפב, מצו"ב התמונה שעל זה פסקו שכשר), שגם כאשר העלים לא מחוברים, אלא רק השורש במקום שהוא בולט בענף של ההדס, אם יש שם 'חוט המקיף', כשר.

והשיב הג"ר חיים קנייבסקי שליט"א (כשרות ארבעת המינים עמוד פח) שגם הבליטה הקטנה הסמוכה לשורש העלה, הנקרא 'ניצן', אפשר שהוא בכלל שורש העלה שמחשיבו למשולש כאשר בסיס העלה השני מקביל כנגדו.

אבל, אם שורש אחד מגיע לשני, ושורש השני מגיע לשורש השלישי, אך השורש הראשון לא מגיע לשלישי, אינו קן משולש (חוט שני סוכות עמוד רפח).

כאשר יש ספק האם שורשי העלים יוצאים באותו גובה, הורה הגר"נ קרליץ שליט"א שלדעת החזו"א זצ"ל הרי הוא קן משולש, ולדעת הגרי"ז מבריסק זצ"ל אינו קן משולש, (ארבעת המינים למהדרין עמוד קפא, קפד).

בפשוטו, לא מספיק 'נראה לעין כמשולש' אלא צריך שיהיו ממש באותו גובה, ויש אומרים שמספיק 'נראה לעין כמשולש' (מדריך מעשי לבדיקת ארבעת המינים עמוד 27) והיינו כאשר מחזיקו במרחק מדידה של כ-35 ס"מ. וכתב בהליכות שלמה (סוכה פרק י ארחות הלכה 43) **שהג"ר שלמה זלמן אויערבאך** זצ"ל היה סובר שעיקר מה שצריך הוא 'נראה לעין כמשולש', במראהו ואופן גידולו של ההדס, ולעצמו לא היה בודק ב'חוט המקיף'. אולם לא הורה כן לאחרים כי הדבר תלוי בטביעות עין, וקשה למסור בזה כללים ברורים, ולכן לרבים יש להורות לדקדק על 'חוט המקיף' שכל אדם יכול לבדוק בקל האם יש קו שווה לכל העוקצין.

2. שיעור הדס משולש

אורך ההדס: נפסק ב**שו"ע** (סימן תרנ סעיף א) לכתחילה שיעור אורך ההדס 12 אגודלים (שלשה טפחים, כל טפח 4 אגודלים), שהם לדעת הגר"ח נאה כ-24 ס"מ ולדעת החזו"א כ-30 ס"מ. אך מעיקר הדין מספיק אורך של 10 אגודלים (שנים וחצי טפחים, כל טפח 4 אגודלים), שהם לדעת הגר"ח נאה כ-20 ס"מ, ולדעת החזו"א כ-24 ס"מ.

מקום המדידה: מקום מדידת שיעור ההדס, מהקן המשולש התחתון, עד סיום ראש ענף ההדס (**משנ"ב** ס"ק א), לא כולל העלים העליונים שגבוהים ובולטים מעל הענף (ראה תמונה).

מהודר: מבואר ב**שו"ע** (סימן תרמו סעיף ה) למצוה מן המובחר יהדר שיהיה כולו משולש, והיינו לשיטת הגר"ח נאה כ-24 ס"מ, ולשיטת החזו"א כ-30 ס"מ.

כשר: מן הדין כדי שההדס יהיה כשר לברכה, לא צריך שיהיה כל ההדס משולש בשיעור ג' טפחים, ומספיק שרובו משולש, וביאר הביכורי **יעקב** (שם) והברכי **יוסף** (שם) הובא בכף החיים (שם ס"ק לח) שכל שיש משהו יותר מחציו כשר, והיינו לשיטת הגר"ח נאה כ-13 ס"מ, ולשיטת החזו"א כ-16 ס"מ.

במשנ"ב (שם ס"ק יח) כתב שצריך 'עבות' בשיעור ז' מתוך י"ב אגודלים. ובביאור הלכה (סימן תרמו ד"ה לעיכובא) כתב, שרוב שצריך 'קרוב לשני טפחים', ובכף החיים (שם) הביא יש אומרים, שצריך 'רוב הנראה לעינים', ובפרי מגדים (משבצות זהב תרמו ס"ק ט, הביאו למעשה בארחות רבינו עמוד רנ) שצריך שני טפחים ומשהו.

נקטם: נקטם 'הענף' בראש ההדס אפילו משהו, נחלקו הדעות ב**שו"ע** (סימן תרמו סעיף י) אם כשר או פסול, והכריע הרמ"א שטוב להחמיר כאשר יש לו הדס אחר. ואם נקטמו 'העלים' שבראש ההדס, כשר. (סימן שלא נקטם הענף, כשיש עלים קטנים למעלה).

כתב הרמ"א שאף אם החלק העליון אינו משולש, והחלק התחתון משולש בשיעור הנצרך, כשר. וכתב הב"ח הובא בביאור הלכה (ד"ה ולעיכובא), גם כאשר ההדס ארוך מאוד, מספיק שיהיה משולש רוב השיעור.

רצוף: כתב הביאור הלכה (ד"ה ולעיכובא) שאם הקינים המשולשים, מפוזרים באורך ההדס של ו' טפחים, הסתפק הפמ"ג (משבצות זהב תרמו ס"ק ט) אולי רוב הפסול מבטל את מיעוט הכשר, למרות שהוא בשיעור מספיק. והבכורי **יעקב** מכשיר והכריע **בשבט הלוי** (חלק ז סימן פב) שצריך להחמיר בזה כי רוב ניכר שאינו עבות, וכל דבר נקבע על שם רובו. ומדגיש בארחות רבינו (עמוד רמט) שאם כל הרוב המשולש נמצא בתוך ג טפחים, גם לדעת הפמ"ג כשר. והוסיף, שבדרך כלל בימי חול המועד סוכות נושרים מעט עלים, ומסתפקים במה שרוב ההדס 'עבות'.

3. נשרו העלים

נשרו עליו: מבואר ב**משנ"ב** (סימן תרמו ס"ק יח) שמצד הדין, אם היה ההדס משולש כדין, ונשרו מקצת העלים, וברוב ההדס נשאר משולש כדין, כשר. נשרו רוב העלים, פסול. ובביאור הלכה (ד"ה ולעיכובא) האריך בפרטי דין נשירת העלים. אכן שיטת הגאונים הובא בשער הציון (ס"ק יט) שאפילו אם נשר עלה אחד מכל שיעור אורך ההדס, פסול.

וכתב בחוט שני (סימן תרמו אות ג עמוד רפח) וכן הורה אחד מגדולי ההוראה שליט"א שלמעשה הדס שנפל ממנו עלה אחד, כשר לכתחילה, שבדרך כלל במשך ימי החג נופלים עלים, וקשה למצוא

הדס שלא נפל אפילו עלה אחד. ומכל מקום חסר בו בהידור, ולכן המדקדק מחפש אחר הדס שלא נפל אפילו עלה אחד.

כתב הבכורי יעקב (סימן תרמו ס"ק ד) אם נקטם מיעוט העלה, כשר אך אינו מהודר. ואם נקטם רוב העלה, הרי נחשב אותו עלה כמי שאינו.

אין עלה מגיע לעלה שמעליו: הדס שאין העלים התחתונים מגיעים לעוקץ העלים העליונים, מחמת שאין הקנים סמוכים זה לזה, לדעת הביכורי יעקב (סימן תרמו ס"ק יא) כשר, והמור וקציעה (סימן תרמו) פוסל, והכריע החיים וברכה (אות נט) שמצוה מן המובחר שיהיו סמוכים זה לזה ויכסו את כל העץ, אבל אם אין לו אחר, כשר.

אינם שוכבים על העץ: אם העלה מגיע לעלה שמעליו, אבל אינו שוכב על הענף אלא נוטה הצידה, הביכורי יעקב (סימן תרמו ס"ק יא) החזו"א (סימן טו ס"ק א) מכשירים, והוסיף הביכורי יעקב, שכשההדס מכוסה בעלים הוא נוי ההדס. וברש"ש (סוכה לב:) דן לפוסלו, ותמה על מנהג העולם, שלא נזהרים בזה. אם העלים נוטים כלפי מטה, דן החזו"א (סימן קמו ס"ק לב, לה) שיתכן שפסול מכמה טעמים.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

עבות: ענף עץ עבות פירשו חז"ל שהכוונה להדס שענפיו חופין את עצמו, ומעכב שיהיה עבות, אבל הדס שוטה פסול. וצריך שיהיה 'לכם' ולא מורכב ולא יבש.

קן אחד: לשיטת רש"י צריך ששלושת העלים יצאו מאותו עוקץ. אך הלכה כשיטת התוס' שמספיק שדבוקים וסמוכים זה לזה אף שיוצאים מג' עוקצים. מספיק ב'חוט המקיף' ששלשת העלים נפגשים בשורשיהם.

שילוש: לכתחילה ההדס צריך להיות משולש כדין באורך ג' טפחים לדעת הגר"ח נאה כ-24 ס"מ ולדעת החזו"א כ-30 ס"מ, ולפחות רוב ג' טפחים לדעת הגר"ח נאה כ-20 ס"מ, ולדעת החזו"א כ-24 ס"מ.

נשרו העלים: אם היה ההדס משולש כדין, ונשרו מקצת העלים, וברוב ההדס נשאר משולש כדין, כשר. נשרו רוב העלים, פסול. לכתחילה יהדר אחר הדס שלא נשר אפילו עלה אחד, כי שיטת הגאונים פסול. ❖

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הגיליון הונצח
לעילוי נשמת רבן של
ישראל מרן רבי
ישראל מאיר הכהן
מראדין זצוק"ל בעל
ה'חפץ חיים'
לרגל יום היארצייט
ב"ד אלול
ת.נ.צ.ב.ה.

הנושא לשבוע הבא; דיני ערבות ללולב

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!
ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.
וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

הודעה:

אפשר לקבל חינם כל
שבוע את הגיליון במייל
המעוניין ישלח בקשה
לכתובת מייל

5047867@gmail.com

עמוד מס 98 כשרות ארבעת המינים (צבעוני) שטרן, יחיאל מיכל בן משה אהרן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הדס לשיטת רש"י

1: ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הדס מצרי הוא הדס שיש בו שבעה עלים בכל קן וקן

[כ] ש"ע סימן תרמ"ו סעיף ג', וראה בגמ' סוכה דף לג ע"א שהדס מצרי הוא הדס שיש בו שבעה עלים בכל קן וקן.

עמוד מס 180 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הדס לשיטת תוס'

עמוד מס 179 ארבעת המינים למהדרין (צבעוני) עדס, אברהם חיים בן דניאל הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

89. הדס שעליו אינם שוכבים זה על זה

הדס שעליו אינם שוכבים זה על זה (ראה תמונה 89).

הדס שעליו מונים כלפי חוץ ואינם שוכבים זה על זה כשר. [בכורי יעקב סי' תרמ"ו סק"י"א].

אע"פ שעל ידו זה נראה העץ, מ"מ הוא "מיון" עבות. וברמב"ם וטור שו"ע לא הוזכר ענין "שוכבין על אפיהן" שהזכיר רש"י. וברבנו ירוחם נתיב שמיני ח"ג כתב, שהתנאי של עליו חופים את עצו, אינו מעכב וז"ל "עץ עבות שהוא הדס שענפיו חופין את עצו, פירוש לא שצריך כך, אלא כך דרכו, ונתן סימן שזה הדס" והוא כדברי הבכורי יעקב. וראה גם בנטעי גבריא"ל עמוד ל"ח

עמוד מס 103 כשרות ארבעת המינים (צבעוני) שטרן, יחיאל מיכל בן משה אהרן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מרוחקין אחד מהשני אם כן גם בין העלים ישנו חלק ענף מגולה ללא עלים שנחשב בודאי כחלק מהשיעור וה"ה יהיה למטה מהעלים. ועוד שהרי כך דרך ההדס שתחילת הענף אין בו עלים וא"כ יש לכללו בחשבון השיעור או שמא כיון שמי"מ אינו מחופה בעליו אינו נכנס למנין השיעור.

אמנם כבר כתב בפשיטות מרן החו"מ"א בסימן קמ"ז ס"ק ח' ששיעור ההדס נמדד מהקן הראשון המושלש ולא מהעץ שלפני העלים המושלשים.

88. הדס שעליו שוכבים זה על זה ומחפים עצו

הדס שעליו שוכבים זה על זה (ראה תמונה 88).

זהו הדס המהודר.

פרט זה בהידור ההדס מבואר ברש"י סוכה לב, ב "שהעץ מחופה בעליו ע"י שהן עשויין בקליעה ושוכבין על אפיהן", ובר"ן על "אביהן", וכ"ה באור זרוע סי' ש"ז. עולה מדברי רש"י ש"העבות" כולל בו דברים.

א. שיהיו עליו מושלשים
ב. שיהיו עשויים כקליעה ושרשרת, וכלשון רש"י "מעשה שרשת שיהא מורכבין זה על זה" וראה שמות כח, כב "שרשת גבלות מעשה עבות" והבא להלכה בשו"ע הרב תרמ"ו סעיף א'.

עמוד מס 102 כשרות ארבעת המינים (צבעוני) שטרן, יחיאל מיכל בן משה אהרן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

90. רוב משולש שלא במקום אחד, למעלה יש בו טפחים ולמטה טפח אחד ובאמצע אינו משולש

רוב משולש שלא ברציפות אחת – בהדס של ג' טפחים

היה ההדס ג' טפחים, אך חלק המשולש שבו לא היה ברצף אחד אלא מועט כן ומועט כאן (ראה תמונה 90), נחשב לרוב משולש, בכורי יעקב ס"ק י"ד ושו"ע הרב סעיף ג'.

ואע"פ שמדברי הביאור הלכה סעיף ה' משמע כאילו הפמי"ג מסתפק בזה, מ"מ המדייק בפמי"ג במשבצות ס"ק ט' יראה שמיידי בהדס שהוא באורך ו' טפחים, ובה מסתפק כמוש"כ לעיל מאחר "שרוב ההדס אינו משולש" אי"כ יש רוב הדס שאינו משולש הסותר את רוב השיעור שהוא משולש משא"כ בהדס שהוא ג' טפחים לא מסתפק הפמי"ג כלל וכשר גם כאשר אין הרוב ברצף אחד.

עמוד מס 106 כשרות ארבעת המינים (צבעוני) שטרן, יחיאל מיכל בן משה אהרן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

87. שיעור ג' טפחים כעץ עצמו ולא בעליו. וצריך למדוד מקצה העץ למעלה, עד למטה בתחילת הקן שיוצא ג' העליון

שיעור ההדס בענף ולא בעלים

שיעור ג' טפחים הוא בענף ההדס ולא בעליו, ולכן העלים העליונים הבולטים מעלה הענף אינם נמדדים בשיעור. מ"ב תרי"ג ס"ק א' בשם הריטב"א, ודלא כהפמי"ג מסתפק בזה (ראה תמונה 87).

ולענין חלק הענף שלמטה מן העליון, אם נחשב למדידת השיעור, הגאון ר' ישראל יעקב פ"שר שליט"א (בהסכמתו לספר ארבעת המינים) מסתפק בזה האם כיון דכן דרכן של העליון להיות

עמוד מס 101 כשרות ארבעת המינים (צבעוני) שטרן, יחיאל מיכל בן משה אהרן הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה